

ODBORNÉ SPOLEČNOSTI

A.N.O. – ASOCIACE NESTÁTNÍCH ORGANIZACÍ

SEKCE TERAPEUTICKÝCH KOMUNIT

Josef Radimecký

Sekce terapeutických komunit

e-mail | radimecky@w11.cz

20 LET SEKCE TERAPEUTICKÝCH KOMUNIT

Terapeutické komunity pro léčbu klientů se závislostmi

Terapeutické komunity (léčebná společenství, dále jen TK) začaly v ČR vznikat od počátku 90. let 20. století v důsledku společenských změn po tzv. Sametové revoluci. Od počátku usilovaly být pozitivní alternativou stávajícího „represivního“ modelu pobytové léčby v psychiatrických léčebnách – tehdy jedinou možností pobytové léčby osob se závislostí. Významnou roli proto hrála v TK skupinová setkání, samospráva klientů, otevřená oboustranná komunikace mezi pracovníky a klienty, hlasování klientů o důležitých rozhodnutích a jejich sociální učení v každodenních interakcích. Terapeuti působí v TK jako průvodci klientů, a nikoli jako experti na jejich léčbu. Program léčby v TK je zpravidla výrazně delší (8–15 měs.) než v psychiatrické léčebně či nemocnici (3–5 měs.), což více koresponduje s vědeckými poznatky o dlouhém procesu uzdravy ze závislosti. TK je vysoce specializovaná služba s celostátní působností, s vysokým prahem dostupnosti a vysokými nároky na kvalifikaci personálu. TK mají pro klienty kapacitu zpravidla 15 až 20 míst, celkově tedy v ČR nabízejí klientům cca 200 míst.

Trocha historie terapeutických komunit

První TK pro klienty se závislostí na drogách byl americký Synanon (1958). Vedli ji exuseri (pozn. bývalí uživatelé drog), kteří pro dosažení změny chování svých klientů používali drsnou konfrontaci a frustraci, přitom ale TK sloužila jako náhradní rodina klientů. Synanon se stal inspirací i pro evropské TK, které začali v 70. letech 20. stol. zakládat profesionálové. Americký koncept svépomoci exuserů obohatili o psychoterapii, další vzdělávání personálu a od drsné konfrontace se posunuli k dialogu a snaze porozumět klientům. První českou TK Němčice založili v r. 1991 pracovníci SANANIM, o. s., velká část

dnešních TK vznikla v 2. pol. 90. let 20. století. Inspiraci čerpaly hlavně z okolních evropských zemí. Některé z tehdy vzniklých TK již neexistují (např. TK Helianna či TK Medvědí Kámen). V současnosti je v ČR cca 17 TK pro pobytovou léčbu osob se závislostmi (*Tabulka 1*).

Vznik Sekce TK

V r. 1995 vznikla A.N.O. – Asociace nestátních organizací (dále jen Asociace), jako odborná organizace zastřešující NNO v oboru prevence a léčby závislostí. Její vznik automaticky nevedl ke vzniku odborných sekcí. V případě Sekce TK probíhal tento proces „zdola“, díky postupně se rozvíjející neformální spolupráci mezi TK.

Ta měla zprvu podobu stáží, na něž přicházeli pracovníci z nově vznikajících TK do TK Němčice. Časem však byla stále patrnější vůle vzájemnou spolupráci posilovat a rozvíjet. V r. 1999 proto proběhlo několik neformálních setkání zástupců TK, na nichž se diskutovalo o konkrétních možnostech a podobě spolupráce. Zpočátku ale mezi zástupci různých TK panovala v různé míře nedůvěra, rivalita a obavy o jejich know-how. Tyto překážky se podařilo překonat a v září 2000 byla Sekce terapeutických komunit Asociace oficiálně založena. Podobně tehdy vznikly i Sekce Harm Reduction a intenzivní ambulanti a následně péče. V současné době pracuje v Asociace již celkem 6 odborných sekcí.

Aktivity Sekce TK

Náplň činnosti sekce bylo třeba hledat, protože s ní předtím neměl nikdo v ČR zkušenosti. Postupně tak byl vytvořen model jejího fungování, který vymezuje organizační řád. Za celoroční činnost sekce odpovídá výbor volený ze zástupců členských TK¹. Aktuálně se v Sekci TK setkává 11 členských a 7 spolupracujících TK (viz *Tabulka 1*). Dnes lze konstatovat, že všechny takto zapojené TK vnímají existenci Sekce TK a její činnost jako přínosné. Její hlavní aktivity uvádí krátký přehled níže.

1 | Dle stanov A.N.O. může být řádným členem odborné sekce jen služba organizace, jež je řádným členem A.N.O. V Sekci TK se ale setkávají zástupci TK, jejichž mateřské organizace jsou členy A.N.O. se zástupci TK, jež členy A.N.O. nejsou (např. Psychiatrická nemocnice Marianny Oranžské v Bílé Vodě, kde působí 4 TK, není NNO, TK Kaleidoskop se nevěnuje práci s klienty se závislostmi). Tyto TK jsou označovány jako spolupracující, jejich zástupci např. nemají v Sekci TK hlasovací právo či nemohou být zvoleni do výboru.

Členské TK

Název	Obec	Kraj	Zřizovatel	Typ služby
TK Advaita	Nová Ves u Chrastavy	Liberecký	Advaita, z. ú.	Sociální
TK Dubí	Kladno-Dubí	Středočeský	Zařízení sociální intervence Kladno	Sociální
TK Karlov	Karlov-Čimelice	Jihočeský	SANANIM, z. ú.	Sociální
TK Krok	Kyjov	Jihomoravský	Krok Kyjov, z. ú.	Sociální
TK Magdaléna	Včelník	Středočeský	Magdaléna, o. p. s.	Sociální
TK Němčice	Heřmaň	Jihočeský	SANANIM, z. ú.	Sociální
TK Podcestný Mlýn	Kostelní Vydří	Jihočeský	Společnost Podané ruce, o. p. s.	Sociální
TK Renarkon	Čeladná-Podolánky	Moravskoslezský	Renarkon, o. p. s.	Sociální
TK Sejřek	Sejřek	Vysočina	Kolpingovo dílo České republiky, z. s.	Sociální
TK Vršíček	Litohlavy	Plzeňský	Středisko křesťanské pomoci Plzeň	Sociální
TK WHITE LIGHT I	Mukařov	Ústecký	WHITE LIGHT I, z. ú.	Sociální

Spolupracující TK

Název	Obec	Kraj	Zřizovatel	Pozn.
TK Exit	Komorní Lhotka	Moravskoslezský	Slezská diakonie	Sociální
TK Fénix	Bílá Voda	Olomoucký	Psychiatrická nemocnice Marianny Oranžské	Zdravotnická
TK Fides				
TK Harmonie				
TK TAO				
TK Kaleidoskop*	Solenice	Středočeský	Kaleidoskop – Centrum terapie a vzdělávání, z. ú.	Sociální
TK Salebra	Tavíkovice	Jihomoravský	Salebra, z. s.	Sociální

Tabulka 1 | Přehled českých TK setkávajících se v Sekci TK (abecední pořadí)

* – cílovou skupinou jsou osoby s poruchou osobnosti, nikoli se závislostmi

Setkání Sekce TK

Postupně vznikl model 2–3 putovních dvoudenních setkání Sekce TK ročně. Každé z nich střídavě připraví a organizuje jedna z TK rotujícím způsobem. Účastníci tak mají příležitost seznámit se s podobou, programem i pracovníky všech TK, které se v sekci setkávají. To přispělo i k posilování vzájemné důvěry a v důsledku i ve větší míru otevřenosti při výměně a sdílení informací, zkušeností a spolupráce při realizaci společných aktivit. Zatímco v počátcích setkávání sdíleli zástupci jednotlivých TK spíše své úspěchy a silné stránky, časem se tématy diskuzí staly i slabé stránky, nejistoty či pochyby o vlastní práci, o programu TK apod. Každé setkání sestává z představení hostitelské TK a jejích případných novinek, z tzv. „kolečka“, v němž přítomní zástupci TK informují o aktuální situaci v jejich zařízení a jsou diskutována další, předem navržená témata z praxe. Součástí setkání se časem staly i odborné semináře na různá témata, na nichž se zástupci TK v e-mailové diskusi, která připravě setkání Sekce TK vždy předchází, shodli (např. práce s rodinami klientů TK, poruchy příjmu potravy). Během koronavirové karantény proběhlo setkání sekce on-line formou.

Olympiády terapeutických komunit

Sport je významnou součástí programů léčby a údravy klientů se závislostmi v TK. Patrně i proto kolegy z TK Němčice již v r. 1998 napadlo uspořádat sportovní klání klientů českých TK. Z jednorázového nápadu se stala tradice, když pořadatelskou štafetu tzv. „Olympiády TK“ převzaly další TK, v nichž se sportovní setkání klientů českých TK každoročně, až do r. 2014, opět rotujícím systémem, konaly. K ukončení této aktivity patrně přispěla mezinárodní olympiáda TK ve slovenské TK Tomki, kam jezdí i řada českých TK, a Kulturfestu, který českým TK přinesla TK Magdaléna (viz níže).

Kulturfest terapeutických komunit

Tento festival s mottem „silný zážitek bez drog“ každoročně v září pořádá, již od r. 1999, TK Magdaléna ve Včelníku. Klienti komunit z celé ČR sem přivázejí divadelní představení, malují obrazy, vytvářejí sochy a hrají volejbalový turnaj. Areál TK Magdaléna – bývalé vojenské protiraketové základny – se během festivalu promění ve stánové městečko, bunkr, kde dříve parkovala nákladní auta s nosiči raket, zase v divadelní sál a budova TK v jídelnu pro bezmála 200 návštěvníků. Během festivalu účastníci

ci zhlédnou více než deset divadelních, hudebních a jiných vystoupení. Škála témat a žánrů je široká, většinou do nich zasahují témata závislosti či abstinence. Tedy to, co účastníky, diváky i herce spojuje. Smyslem festivalu je umožnit setkávání lidí z komunit při společné tvorbě a ukázat jim, že je možné bavit se i bez drog. Letos v září se měl uskutečnit již 22. ročník Kulturfestu. Kvůli opatřením v souvislosti s Covid 19 bylo setkání zrušeno.

Konference pracovníků terapeutických komunit

Jde o nejmladší aktivitu Sekce TK, inspirací pro ni byla konference věnovaná 20. výročí otevření první české TK SANANIM Němčice v roce 2011. První ročník Konference pracovníků TK uspořádala v r. 2013 v Liberci TK Advaita. Protože se Sekce TK shodla na bianuálním intervalu pořádání konferencí, další ročníky proběhly v r. 2015 v Blansku (TK Sejřek), v r. 2017 v Telči (TK Podcestný Mlýn) a v r. 2019 v Bílé Vodě (Psychiatrická nemocnice Mariany Oranžské). Konference jsou nejen pro pracovníky TK, ale i dalších adiktologických nebo zdravotnických služeb, které používají TK jako metodu. Jak napovídá název kon-

ference, převažujícími tématy jsou ta o klientech, programech či postupech v TK.

Odborná koncepční práce

Sekce TK slouží i jako platforma pro odbornou koncepční práci v otázkách týkajících se rezidenční léčby v TK. Zástupci Sekce TK tak mají možnost zapojovat se do procesů připomínkování různých typů koncepčních dokumentů (např. standardů odborné způsobilosti) nebo formulovat odborná stanoviska. Nedávno např. Výbor Sekce TK zpracovával pro Certifikační výbor ÚV ČR – RVKPP – odborné stanovisko k problematice podávání medikace v TK. O práci v TK pro léčbu osob se závislostmi členové Sekce TK přednášejí na odborných konferencích a publikují v odborné literatuře. Díky tomu a díky dlouholeté činnosti Sekce TK se praxe českých TK významnou měrou sblížila v souladu s uznávanými odbornými standardy v ČR. Patrně i proto lze práci českých TK – co do kvality a efektivity – srovnávat s mnohem staršími TK za hranicemi ČR, od nichž první české TK v minulosti čerpaly inspiraci.